

BIULETYN OGRODÓW BOTANICZNYCH
Nr 3, 1973

LUDMIŁA KARPOWICZOWA

Ogród Botaniczny UW

MIKOŁAJ KOPERNIK A BOTANIKA

W roku 1973, a więc w roku uroczystych obchodów poświęconych 500-leciu urodzin naszego wielkiego astronoma Mikołaja Kopernika — wypada przypomnieć, że nazwisko jego zostało uwiecznione także w botanice przez nadanie nazwy *Copernicia* jednemu z rodzajów palm, występujących w Ameryce Południowej. Nazwa ta wiąże się z nazwiskiem niemieckiego uczonego Karola Martiusa (1794—1868), autora bardzo cennej pracy *Genera et species palmarum in Brasiliën*.

We wrześniu r. 1953 na Sesji Kopernikowskiej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie prof. Bolesław Hryniewiecki w swym przemówieniu, wspominał między innymi, że zgodnie z *Index Kewensis* (wraz z suplementami) na świecie notuje się 44 gatunki *Copernicia*.

Wedle ostatnich danych (do 1965) liczbę tę należy zwiększyć o następnych 5 gatunków.

Dla informacji podajemy nazwy opisanych gatunków rodzaju *Copernicia*:

- C. cerifera* Mart. — Ameryka trop.
- C. hospita* Mart. — Kuba
- C. macroglossa* H. Wendl. — Kuba
- C. maritima* Mart. — Kuba
- C. nana* Liebm. — Meksyk
- C. pumos* Mart. — Kuba
- C. robusta* hort. — Kuba
- C. tectorum* Mart. — Wenezuela
- C. wrightii* Griseb. — Kuba
- C. alba* Morong. — Paragwaj
- C. rubra* Morong. — Paragwaj
- C. australis* Becc. — Ameryka Płd.
- C. berteroaana* Becc. — San Domingo
- C. curtissi* Becc. — Indie Zach.

<i>C. glabrescens</i> Wendl. — Kuba	
<i>C. sanctae-Martae</i> Becc. — Kolumbia	
<i>C. cowellii</i> Britton et Wilson — Kuba	
<i>C. guibourtiana</i> Pharm. — Kuba	
<i>C. rigida</i> Britton et Wilson — Kuba	
<i>C. ekmanii</i> Burret — Haiti	
<i>C. gigas</i> Ekman — Kuba	
<i>C. oxycalyx</i> Burret — „	
<i>C. pauciflora</i> Burret — „	
<i>C. ramosissima</i> Burret — „	
<i>C. ramulosa</i> Burret — Paragwaj	
<i>C. yurey</i> Burret — Kuba	
<i>C. baileyana</i> León — „	
<i>C. brittonorum</i> León — „	
<i>C. clarensis</i> León — „	
<i>C. curbeloi</i> León — „	
<i>C. escarzana</i> León — „	
<i>C. excelsa</i> León — „	
<i>C. fallaënsis</i> León — „	
<i>C. holguinensis</i> León — „	
<i>C. molineti</i> León — „	
<i>C. roigii</i> León — „	
<i>C. sueroana</i> León — „	
<i>C. textilis</i> León — „	
<i>C. torreana</i> León — „	
<i>C. vespertilionum</i> León — „	
<i>C. burretiana</i> León	
<i>C. caranda</i> H. Linden	
<i>C. clarkii</i> León — Kuba	
<i>C. humicola</i> León — „	
<i>C. longiglossa</i> León — „	
<i>C. occidentalis</i> León — „	
<i>C. leoniana</i> Dahlgr. et Glassen — „	
<i>C. xshaferi</i> Dahlgr. et Glassen	
<i>C. prunifera</i> H. E. Moore	

Z zestawienia tego wynika, że największe zagęszczenie gatunków rodzaju *Copernicia* notowane jest na Kubie.

Najbardziej znanym i rozpowszechnionym gatunkiem jest *Copernicia cerifera* występująca w Brazylii, a także na pograniczu Boliwii i Argentyny. Gatunek ten nosi słuszną nazwę palmy woskowej, liście jej bowiem pokryte są grubą (szczególnie na górnej powierzchni) warstwą wosku.

Poza woskiem liście tej palmy służą do wyrobu wszelkich plecionek, do pokrywania dachów, a z uzyskiwanych włókien wyrabia się maty i powrozy. Drewno tej palmy ma dość duże gospodarcze zastosowanie, podobnie jak jej nasiona, z których wytwarzana jest namiastka kawy. Miejscowa ludność korzeni palmy używa jako środka leczniczego.

Przy oglądaniu licznych wizerunków Mikołaja Kopernika nasuwa się pytanie dlaczego genialny astronom tak często przedstawiany jest z konwalią w rękę? Otóż musimy pamiętać o tym, że Kopernik był równocześnie lekarzem, konwalia

NICOLAUS COPERNICUS
TURENÆUS BORUSSUS MA-
THEMATICUS.

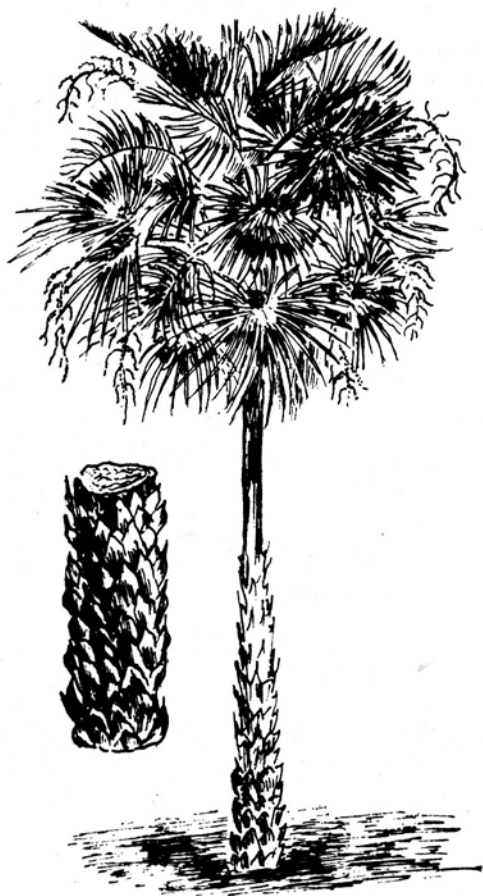

Quid tum? si mihi terra movetur, Solq; quiescit,
At cœlum: constat calculus inde meus.

Ἐπιόκειτο Josephi à Pinu.

EX hoc excelsit tristi Copernicus ævo:
Ingenuo, Astrorum & cognitione
potens.

V Vitebergæ, apud Sabinum Kauffmannum.

Copernicia cerifera Mart. (wg A. Englera i K. Prantla *Die natürlichen Pflanzenfamilien*, 1899)

zaś od dawien dawna była i jest cenioną rośliną leczniczą. Przyjętym na przełomie XVI—XVII wieku zwyczajem wizerunki portretowanych osób podawano z kwiatem w ręku. Prof. Z. Batowski pisze, że zwyczaj ten stworzył swego rodzaju „florę portretową”. Jednym z najczęściej spotykanych kwiatów był goździk, rzadziej konwalia. Ta ostatnia figuruje np. razem z dwiema różyczkami na jednym z wizerunków drzeworytowych Konrada Gesnera — filozofa i lekarza. Według prof. Batowskiego, co pokrywa się z wypowiedzianym wyżej przypuszczeniem, konwalia „w portrecie Kopernika, zdaje się być atrybutem filozofa przyrody i lekarza, którego sławą Kopernik się cieszył. Jakie konwalia wyraża jeszcze dodatkowe, czy szczegółowe, pozaartystyczne intencje, spodziewajmy się, że ujawni zgłębniona lepiej symbolika XVI wieku, lub ówczesna farmakopea”.

Załączony wizerunek Kopernika jest drzeworytem z przełomu XVI/XVII wieku. Dotychczasowe poszukiwania nie pozwoliły dokładnie stwierdzić kto był autorem tego drzeworytu, wiadomo jedynie, że był to jeden z „trzech lub

czterech wyrzynczy Kauffmannowskiej oficyny” (w Wittenberdze). Portret ten występuje poza pracą Zygmunta Batowskiego *Wizerunki Kopernika* (Tow. Bibliof. im. Lelewela. Toruń, MCMXXXIII) w bezimiennej księdze drzeworytowej w Bibliotece Miejskiej we Wrocławiu (jako nakładcy G. Bruno (Braun) i S. Kauffmann). Luźno portret ten znajduje się w Muzeum Narodowym w Krakowie.

WANDA WRÓBEL-STERMIŃSKA

Ogród Botaniczny UJ

50-LECIE OGRODU BOTANICZNEGO W SZEGEDZIE

We wrześniu 1972 r. Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. Józsefa Attila w Szegedzie obchodził 50 rocznicę swego powstania.

W części oficjalnej uroczystości przemówienie powitalne wygłosiła prof. dr Marta Ferenc rektor Uniwersytetu. Podkreśliła ona wielką rolę, jaką odegrał Ogród w rozwoju różnych dyscyplin botaniki na Węgrzech. Następnie zabrał głos dyrektor Ogródu prof. dr Imre Horváth, omawiając dzieje Ogródu i jego plany rozwojowe na przyszłość.

Historię rozwoju szegedzkiego Ogródu Botanicznego można podzielić na 3 etapy, które odpowiadają kolejnym trzem jego kierownikom. Ogród założono w roku 1922 w odległości 7 km od miasta; jego pierwszym dyrektorem był prof. dr Stefan Gyorffy. Początkowo uprawiano w nim rośliny użytkowe, Ogród bowiem spełniał w tym okresie rolę gospodarstwa. W 1925 r. zasadzono pierwsze drzewa i rozszerzono kolekcje roślin zielnych. W l. 1929—31 wybudowano pierwsze szklarnie, w których uprawiano rośliny ozdobne. Na lata 30 przypada okres jego wzmożonego rozwoju.

Drugi etap dziejów Ogródu datuje się od 1940 r., kiedy to w trudnych warunkach wojennych kierownictwo Ogródu przejął prof. dr Paul Greguss. W tym czasie Ogród Botaniczny uległ wielkiemu zniszczeniu, spowodowanemu nie tylko działaniami wojennymi, ale katastrofalnym zalaniem wodą, wywołanym podwyższeniem się zwierciadła wody gruntowej. Po wojnie prof. Greguss przy współudziale oddanych pracowników zaczął dźwigać Ogród z upadku, oddając go na usługi botaniki i społeczeństwa. W tym czasie przyłączono do Ogródu nowe tereny i urządzono szereg nowych działów.

Okres trzeci przypada na kierownictwo obecnego dyrektora — prof. I. Horvátha, który powiększył jego powierzchnię o dalsze 5 ha, obecnie przeto Ogród posiada 17,2 ha. Na jego terenie podejmowane są prace naukowe związane m. in. z potrzebami gospodarczymi kraju, czemu służy także zbudowany ostatnio fitotron. W związku z projektowanym utworzeniem w Szegedzie głównego ośrodka nauk przyrodniczych — planuje się również między innymi rozbudowę Ogródu oraz wzniesienie nowoczesnych szklarni na powierzchni 1600 m².

Na zakończenie części oficjalnej przemawiał nestor botaników węgierskich, wybitny uczony prof. P. Greguss.